

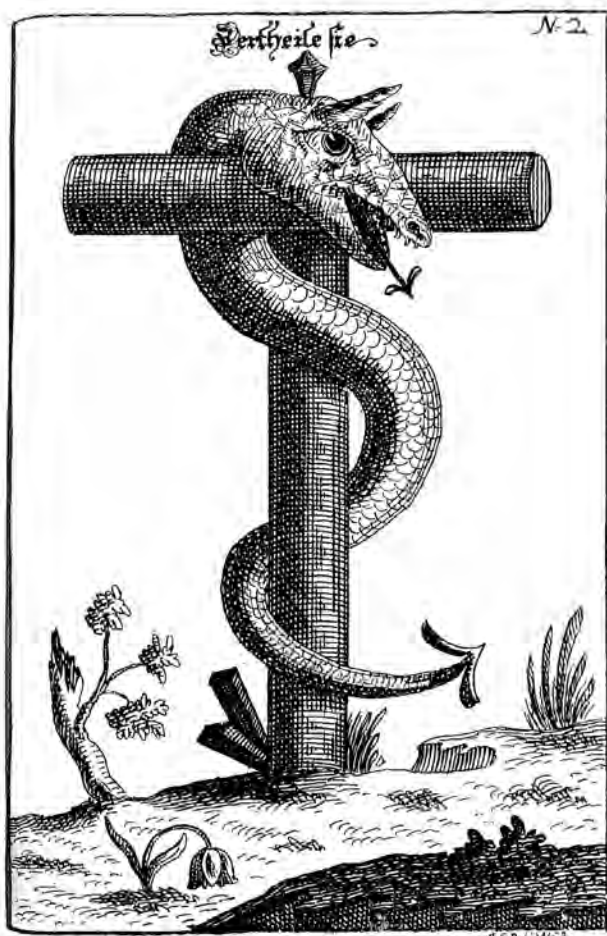
Oheň a voda v Alchymii

V univerzálních učeních najdeme odkazy, že v dávných dobách a kulturách byla alchymie uměním a vědou o přeměně a osvobození. Úsilí a snahy arabských a evropských badatelů ve středověku najít nebo vytvořit klíč k tomuto zapomenutému vědění, se týkaly především vnitřních procesů. A některé z jejich nejkrásnějších svědectví zůstaly pro nás zachovány jako texty.

Alchymie zažila svůj rozkvět, když lidé měli ještě docela jiný pohled na svět a člověka – přibližně od posledních století před Kristem až do pozdního středověku nebo začátku novověku. V následujících stoletích se už nedala použít jako věda o přeměně nebo transfiguraci. Také dávná vnitřní věda o čištění a přeměně nižšího na vyšší vedla nakonec k chemii. I ona destilovala přírodní látky, ale královskou cestu transfigurace nemohla pro lidstvo zpřístupnit. Původní vědy, ke kterým alchymie patří, jsou nám teprve opět k dispozici, nalezneme-li správné základy, správný postoj: úplně nové oduševnění v harmonii s univerzem. Takový životní postoj nezpůsobuje žádné škody, ani pro bližní, ani pro planety, ale má neustále na zřeteli blaho bližních.

Pokud však dosáhneme nejnižšího bodu vývoje ve hmotě a obrát do nitra se ukáže jako nutný, je docela možné, že opět porozumíme smyslu staré řeči alchymie.

SPOJENÍ V ŽIVÉ SOUVISLOSTI Nejříve se musíme vzchopit, abychom se ponořili do bohatosti obrazů a popisů, které jsou s těmito texty spojeny. Ponechme pro jednu stranou naši zálibu myslet kategoricky a přímočaře. Rozpory v těchto textech nemusí stát pravdě v cestě nebo nemusí být vnímány jako nebezpečné, závadné či překážející. Zachováme-li se tak a chvíli vytrváme, může se při tom kromě rozumu stát aktivní také imaginární vnitřní chápání. Znenadání se potom odhalí hlubší významy, na které chtěli autoři alchymistických textů upozornit. Pak obdržíme nádherný dar: užijeme člověka, kosmos, univerzum a vše, co je v tom obsažené, ve vzájemné živé souvislosti – navzájem spojeno stejnými zákonitostmi a vzájemně na sobě závislé. Poznáme, že nejde jen o to porozumět vnějším pohledům, formě věcí. Naučíme se směřovat na podstatu, totiž na procesy, působení ve věcech, na vznik a proměnu všeho stvořeného, jak se uskutečňuje na všech úrovních

Ukřižovaný had, Merkur je přemožen (viz strana 44).

V popředí poznáváme vadnoucí květinu, zatímco z mladého stromu raší nová větev.

Abraham Eleazar (pseudonym), Uraltes chymisches Werck, 1735

V alchymii symbolizuje had těkavého Merkura, lidskou žádostivost, kterou alchymista musí „fixovat“, ukřižovat. V Pompejích symbolizoval had kandidáta, nižšího člověka, který se svým obětováním na oltáři stane vznešeným, aby se účastnil na mystériu. (79 po Kr.)

života. A tak dospějeme k velkému axiomu hermetické filosofie: „Jak nahoře tak dole“. Vývoj a existence kosmu a člověka (mikrokosmu) je vzájemně neoddělitelný.

Objevujeme sebe sama jako živou část božského díla.

STVOŘENÍ OHNĚM AVODOU Zde se potkávají náboženství a alchymie. Monoteistická náboženství, která jsou dnes z větší části na světě rozhodující, vycházejí z toho, že Bůh, Jeden a Věčný, ze kterého vzniklo nebe a země, stvořil člověka a všechny ostatní tvory.

V biblickém příběhu stvoření (Genesis 1) se mluví o původní vodě

(pravodstvu), nad kterou se vznášel Duch boží.

Stvořením Světla a oddělením Světla od temnoty, stejně tak rozdělením vodstva vzniká svět ve svém základním dělení na nebe a zemi. Člověk, který byl potom stvořen jako „obraz Boží“, byl muž-žena v jednom.

Tento příběh stvoření obsahuje jednu zvláště důležitou myšlenku, kterou je možno pochopit jen abstraktně. Když Bůh, Jediný, se zjeví tím, že myslí, čímž vytvoří obraz sebe sama, vznikají nutně z jednoho dva. Potom existuje Bůh skrytého a zjevení Boha. Existuje stvořitel (tvořící) a stvořený, aktivní a pasivní. To je v alchymii zásadní symbol ohně

(Ducha) a vody (materie). Ale dvojka není oddělena od Boha, neboť z něho povstala. Proto obsahuje v sobě protiklad, je mužsko-ženská, tvořivě-přijímající, ohnivě-vodní v jednom.

Teprve ve druhém příběhu stvoření (kapitola 2 Genesis), byli muž a žena odděleni, resp. žena byla stvořena z žebra muže. Z tohoto oddělení vyplývá biblický pád, vyhnání z ráje.

Neexistuje strohé poznání přírody. Všechno bylo viděno a učeno ve velkých vzájemných souvislostech

Gnostikové mluvili o pádu lidstva do temnoty. Had svádí Evu, aby jedla ze stromu poznání dobra a zla. Naše myšlení bylo po staletí formováno tak, že si to vykládáme jako morální selhání. Snad ale také vnímáme, že toto podobenství vyjadřuje naši neúplnost, náš stav mimo vytouženou jednotu, úplnost, dokonalost.

Takto můžeme také porozumět dění popsané ve druhé kapitole Genesis, aniž bychom je morálně hodnotili. Člověk, dvoj-jediný obraz Boha, nyní zakouší a prožívá novou vývojovou fázi, ve které vystoupil z jednoty do duality, aby získal zkušenost, a potom se vědomě a svobodně navrátil opět do jednoty. Zde začíná alchymie. Nespočetné obrazy a příběhy pojednávají o muži a ženě a o různých stádiích jejich opětného sjednocení. Znamenají potom

to samé, jako oheň a voda, Sulfur a Merkur, síra a rtuť, Slunce a Měsíc.

Ve středověku a v antice byli ještě učenci univerzální. Ovládali mnoho disciplín a nebyli specialisté, jako jsou dnes. Velké, dalekosáhlé poznatky nalézali lidé, kteří byli zároveň přírodovědci a současně vědci duchovních nauk, používali

současné výrazy. Byli astronomy, matematiky, (al)chemiky a filosofové v jedné osobě. Neexistoval žádný přírodní poznatek bez duševního poznání. Všechno bylo viděno a učeno ve vzájemných souvislostech. Kdo pronikl do hlubin přírody, získal také náhled a pochopení ve své vlastní duši. Poznal, že člověk je s přírodou ve vzájemném vztahu a vyvodil poznání, jak může přírodu překonat. Moderní člověk často pohrdá středověkou zaostalostí a pokládá své myšlení za svobodnější a nezávislejší. Avšak dnes většinou chybí všezahrnující výchozí bod, který tehdy učenci měli. Dnes se poznání často skládá jen ze sumy oddělených částí. V Alchymii a v ústně předávaném učení gnostiků a hermetických filozofů je však poznání něco docela jiného: je to myšlení vycházející z intuice, které se umí spojit

s vesmírem (univerzem) a s vědomou Boží duší. Všechny pojmy výrazy tohoto poznání obsahují vnitřní život, který rezonuje a povznáší, když je používán. Tímto způsobem se vytváří v lidech rezonance.

V současné době mnohé náboženské a filozofické pojmy ztratily svůj původní význam. Ale kdo se odváží otevřít své myšlení univerzálnímu porozumění (které také měli tehdy jen někteří), může i dnes použít bohaté dědictví tradičních spisů. V nich bylo vyjádřeno to staré nadčasové vědění v různých „jazycích“, například v jazyku náboženství, filozofie nebo alchymie. „Univerzální pochopení“ zde znamená, že alchymistické myšlenky se dají přeložit do jazyka hermetické filozofie nebo náboženství a naopak.

Převedeme-li do jazyka alchymie biblický příběh stvoření světa, dostáváme následující obraz: Pralátka, materia prima, ze které se skládají všechna univerza, je „Vše“, nebo $\bigcirc$, chaos jako nerozlišená, nediferencovaná možnost. Toto „Vše“ je také označováno jako vejce, protože v sobě obsahuje ještě v nerozlišené formě možnost každého vývoje a zrození. Dřímá v hloubi každé bytosti a rozvíjí se v čase a prostoru v chaotickou mnohost současných věcí a forem.

Materia prima je přijímací princip, „voda“, která je zapálena

božským duchovním ohněm, a tím přijímá formu, tedy je fixována. Symbolem je $\odot$.

Tato voda bývá také nazývána „tajuplná voda“, „voda života“ nebo „věčná voda“ a odpovídá alchymickému Merkurovi. Proto se hovoří o „Merkurově vodě“, ze které všechno pochází. Proto je symbol $\odot$ začátkem a koncem alchymistické transformace.

Známý alchymista a člen Bratrstva Růžového Kříže, Robert Fludd (1574–1637), to vyjádřil takto: Jako se chtělo zjevit skryté skrytého, vytvořilo ze sebe zářící bod. Před tím, než došlo k průlomu a tento zářící bod se objevil, bylo nekonečno (kabalistické En Soph) docela skryto a nešířilo žádné světlo. Tak se z $\bigcirc$ stalo božským aktem stvoření $\odot$. Když Bůh v Knize Genesis v Bibli říká: Budiž Světlo, znamená to, že Duch, Oheň, „zapálil“ původní vodu. Zapálená voda je duchovní nebo světelná voda. Tak vznikají původní formy, ze kterých se nakonec vyvinulo celé univerzum.

MERKUR A SÍRA V ŘÁDU DUALITY

Jak z materie prima vznikly zapálením ohně různorodé formy, tak je v ní ukotvena dvojí příroda ohnivě-vodní, mužsko-ženská. Ještě nerozlišené $\bigcirc$, přijímající, pasivní,

ovládané, ženské, chaotické, se projevilo s tvořivým, aktivním, vládnoucím, mužským - bodem • - spojené v živý řád (Kosmos) ☉.

Působením ohně, aktivního, na vodní pralátku vzniká člověk jako obraz Boží, jako Mikrokosmos, ve kterém je ještě spojeno mužsko-ženské. Teprve „pádem“ do dvojnosti se oba principy oddělují, což vyjadřuje náš svět. Aby se upozornilo na rozdíl mezi původním hořícím Merkurem a nižším Merkurem naší úrovně, jsou v alchymii používány dva různé symboly.

„Od elementu k elementům“:
Hermes drží v jedné ruce Caduceus (hadí hůl) a v druhé ruce sedm planet sestupuje do podsvětí, aby vysvobodil světelný element.
Baro Urbigerus, Besondere chymische Schriften, 1705

Všeobecně známé označení Merkura je vystavěno zesponu nahoru křížem čtyř elementů +, na něm je nám již známý kruh O a úplně nahoře srpek měsíce.

☿ Merc. Arg. vif.

Existuje ale také značení Merkura, na kterém se nahoře místo měsíčního srpku nacházejí rohy berana. Beran je prastarý symbol pro mužskou, aktivní, tvůrčí, ohnivou sílu. Pokud je použit ve znaku Merkura, poukazují tím alchymisté na prvotní, ohnivě-vodní sílu Merkura božského původního zjevení.

Srpek měsíce však značí Merkur po oddělení, tedy tak, jak se vyskytuje v našem kosmickém řádu duality. Měsíc, který je nyní symbolicky obsažen ve značení Merkura, přijímá světlo Slunce a zrcadlí je. Tak řídí pozemský život. Bývá také srovnáván se „stříbrnou vodou“, zatímco Slunce odpovídá ohnivému zlatu. V mystice podobenství Měsíce jako milenky Slunce upozorňuje na to, že duše člověka, aby se mohlo uskutečnit

Des premiers Caractères.

- Le Point.
- La Ligne.
- Le Cercle.
- ⊂ Demy Cercle.
- ┘ Ligne reflexe.
- △ Le Triangle.
- Le quarré.
- + Fig. de la Croix
- L La Voyelle L
- V La Voyelle V
- X La Confone X
- Y La triplicité ignée

Caractères & Signatures des Elements.

- Terre. ○ Sel.
- ▽ Feu. △ Souphr.
- * Air.
- ⊙ Eau. ♀ Mercur.

Caractères & signatures des Planettes & des Metaux.

- ♄ Saturne. Plomb.
- ♃ Jupiter. Estaim.
- ♂ Mars. Fer. Acier.
- ☉ Le Soleil. L'Or.
- ♀ Venus. Cuivre.
- ♁ Merc. Arg. vif.
- ☾ La Lune. L'Arg.

Caractères & signatures des Mineraux.

- △ Souphr.
- Tartre.
- ▽ Vitriol.
- ⊙ Sel commun.
- * Nitre.
- ♁ Antimoine.
- ♁ Cinabre.
- ▽ Eau Forte.

sjednocení, musí být pro Ducha čistým zrcadlem. Povznesení duše k Bohu, tedy alchymistická proměna neušlechtilého kovu v ušlechtilé zlato, může nastat jen tehdy, jsou-li přijímající voda a oživující oheň čisté.

Alchymista musí vodu a oheň, Merkur a Sulfur, olovo a síru, ovládnout tak, že začnou působit ve správném poměru. Také symbolické zobrazení síry, tedy ohnivého principu je podnětné.

Znak pro síru v řádu duality je kříž čtyř elementů +, na kterém se nahoře nachází ohnivě znamení – trojúhelník směřující nahoru △.

△ Souphre.

Čistá síra (Sulfur) původního božského projevení bývá ale alchymisty znázorňována pouze rozvětveným symbolem rohů berana ♋. Tato vyšší síra je tak zvaná nehořlavá síra nebo také duchovní síra.

ZMRZLÁ A TEKOUĆÍ VODA Alchymie stejně jako většina náboženství vychází ze základu, že současní lidé už nejsou původní, čistá, vznešená dvoj-jedinost ⊙. Nezabývali se otázkou, proč to tak je, ale zkoumali cestu, která by vyvedla lidi z duality ke sjednocení protikladů. Aby vyjádřili, že v životě duality je vždy jeden z obou principů převládající, rozlišovali alchymisté dva stavy, totiž zmrzlou a tekoucí vodu. Tekoucí voda symbolizuje vládu Měsíce, těkavost a vznikání, tedy nižší Merkur. Příroda, ve které žijeme, je vysvětlitelná z působení tekoucí vody. Jsou to především síly Měsíce, které určují, pod jakými vlivy se nacházíme. V alchymistické transmutaci se používá tato síla pro proces rozpouštění (Solve). Zmrzlá voda poukazuje naproti tomu

na fixující působnost Sulfuru (síry) nebo Slunce. Způsobuje spojování (Coagula), stahování, soustředování, koncentrování, slovy Jakoba Böhma: stejně jako v zimě, když je třeskatý mráz, stává se z vody led.

„Příroda vítězí nad přírodou.“ To znamená, že to není nějaký vyšší bůh, který umožňuje transfiguraci přírodního člověka, ale že vše, co je pro to potřebné, je skryto v lidské přirozenosti

Alchymisté o tom hovoří jako o studeném ohni nebo hořícím chladu. Působí-li jen jedna z obou sil, výsledkem je tedy buď zničení např. rozpuštění, nebo tuhnutí.

PŘÍRODA PŘEKONÁ PŘÍRODU Teprve, když jsou obě síly sjednoceny, stává se člověk opět Božím obrazem. Použijeme-li ještě jednou jazyk náboženství, najdeme k tomu jednoznačná slova v gnostickém Tomášově evangeliu (výrok 22 a 11):

Když uděláte dva jedním a když uděláte vnitřek jako vnějšek a vnějšek jako vnitřek, a to co je nahoře, jako to co je dole, a když uděláte to co je mužské, a to co je ženské, jedním jediným, aby mužské nebylo mužským a ženské ženským [...] tehdy vejдете do království. [...] V den, kdy jste byli jedním, stali jste se dvěma. Když se stanete dvěma, co budete dělat?

Alchymie v tom samém významu poukazuje na ještě neuskutečňenou

proměnu přírody. Ostanovi je přisuzován výrok: „Příroda požívá přírodu, příroda vítězí nad přírodou, příroda ovládá přírodu.“ „Příroda požívá přírodu“ je výchozím stavem, kdy v člověku vázaném pudem a žádostivostí

působí síla Merkura slepě, a proto hmota vládne sama sebou.

Je pochopitelné, když se vezme v úvahu, že Merkur, který není fixován $\odot$, který tedy nemá žádný střed, se v nižší přírodě projeví jako slepý impuls a divoký útočník, jako hořící dychtivost, chtíč, hlad, pud pro slepý požitek.

Příroda vítězí nad přírodou: to znamená, že to není nějaký vnější bůh, který umožňuje vyšší vývoj a přeměnu přírodního člověka, ale že vše, co je potřebné pro uskutečnění procesu spojení protikladů, je skryto v lidské přirozenosti. Ta musí být podle pravidel umění proměněna, tím je olovo smrtelnosti přetvořeno ve zlato Ducha.

Když je dosaženo třetího stavu, „příroda ovládá přírodu“ stal se ve hmotě z $\odot$ konečně $\odot$, ohnivě-vodní bytost, a Duch se sjednotí se zapálenou vodou duše.

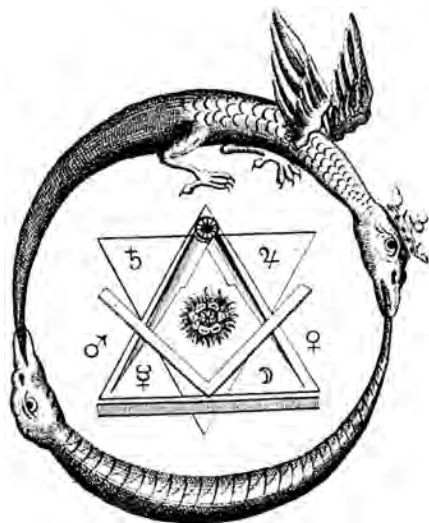
☿ Mercure Phil.
 ♃ Æs vstum.
 ☉ Sublimé.
 ☽ Teste morte.
 ♁ Vinaigre.
 ♁ Creusel.
 ♀ Bain Marie.
 ♁ Bain vaporeux.
 ♀♀♀ Lit sur lit.
 ♁♁ Quant. Suff.

*Figure de l'esprit uni-
 versel où se trou-
 vent les autres Fi-
 gures & Cara-
 cteres.*

*Les Caracteres des Marcasites se marquent
 en attachant la figure O. ou une ligne au
 Caractere des Planettes.*

☿ Marcasite de Plomb. Antimoine.
 ♃ Marcasite de Iupiter. Arsenic.
 ♁ Marcasite de Mars. Calamine.
 ☉ Marc. d'Or. Soleil. Talc rouge.
 ♀ M. de Venus. Cuivre. Pyrite.
 ♁ Marcasite de Mercure. Crystal.
 ♁ Marcasite de Lune. Azur.

UROBOROS, HAD SVĚTA Ty samé souvislosti jsou v alchymii představovány obrazy. Z kruhu nevázaného Merkura O není daleko k Uroborovi, hadovi, který se zakusuje do konce svého ocasu. V některých alchymistických obrazech obepíná had stvořený svět, podobně jako v představách gnostických Ophitů.

Řecké slovo „ophis“ znamená had. Mystik Jakob Böhme popisuje, jak ďábel svádí ubohou duši tím, že jí představuje „ohnivé kolo“ esence. Toto kolo z ohně žádostivosti je zobrazení ďábla. Říká duši: Ty jsi také takový ohnivý Merkur, který

svou žádostivost vpravuje do tohoto umění. Ty ale musíš ochutnat ovoce, uvnitř kterého jsou čtyři elementy, z nichž každý by chtěl sám vládnout ostatním, a proto se střetávají.

Tak se probudily v duši všechny vlastnosti přírody a vedly k vlastní chuti a žádostivosti. Alchymisticky řečeno, vznikl stav „příroda požívá přírodu“.

Lidský Mikrokosmos se ocitá pod vlivem nevázaného Merkura. Spojení biblického vyhnání z ráje s alchymii lze ve slovech Jakoba Böhma jasně rozpoznat. Také v Bibli je to had, kdo svádí Evu. Když Böhme nazývá

Merkur ohnivým, ukazuje tím, jak působí na člověka. Pro člověka je Merkur „hořící voda“. Ve svém nižším zobrazení je to astrální oheň žádostivosti. Člověk se musí naučit tuto sílu ovládnout a proměnit ji ve vyšší Merkur.

Když ještě není Merkurova voda fixována, představuje pro člověka nebezpečnou, ničící sílu „pádu“, které odpovídá dolů směřující trojúhelník (alchymistické označení vody ∇). Nediferencovaně a chaoticky působí tato síla na všechno fixní a rozpouští rozdílné. Proto požírá Uroboros svůj vlastní ocas. Toto rozpouštějící působení může alchymista v procesu transfigurace potřebovat, když ví, jak je ovládnout. Proces začíná přece vždy rozpouštěním a spojováním, Solve et Coagula.

Mnoho starých mýtů symbolicky vypráví o této neovládnuté síle Merkura, která musí být přemožena, aby už nemohla působit žádné škody. Had potom odpovídá draku, se kterým se musí bojovat.

Draci (a také štíři) se v hermetickém mytologickém významu stávají bytostmi, se kterými bojují sluneční hrdinové, jako Mithras, Herakles, Jason, Apollo, Horus atd. Tyto bytosti (draci) jsou alchymisty nazývány „zelený“ a „neusměrněný“, protože ještě neprošly zráním, to znamená, že

ještě nebyly ovládnuty, aby byly přeměněny v sílu vyššího řádu.

Některé obrazy představují kruh vytvořený ze dvou hadů, příp. draků, kteří jsou zakousnuti do svých ocasů. Jeden z nich je okřídlený.

K tomu říká známý alchymista Nicolas Flamel (zemřel asi 1413): „Dobře pozorujte oba tyto draky, neboť toto jsou zachované začátky filosofie, kterou moudří lidé nesměli ukázat svým vlastním dětem. Tomu, který leží dole a nemá křídla se říká fixní (pevný) a trvalý nebo muž. Avšak ten horní je těkavý nebo černá tmavá žena. Ten první se nazývá Sulfur nebo teplo a sucho. Ten druhý je označován jako olovo nebo chlad a vlhkost [...]. Když se oba sjednotí, a potom se promění v pátou bytost (Quintesenci), mohou překonat všechny pevné, tvrdé a silné kovové věci.“

UKŘÍŽOVANÝ HAD Nicolas Flamel představoval na svých tabulkách ukřížovaného hada, aby vyjádřil, že nevázaný Merkur musí být poražen a překonán. Kříž svými čtyřmi břevny odkazuje na čtyři elementy, ze kterých se skládá svět. V průsečíku leží pátý element, Quintesence.

Kdo připevní hada na kříž, fixuje Merkur.

Tato symbolika připomíná také Merkurovu hůl, na které se dva hadi vinou proti sobě směrem vzhůru. Také zde je poukazováno na sjednocení protikladů. Zároveň Merkurova hůl představuje hadí oheň, duchovní aspekt lidské páteře. Kdo pronikne množstvím obrazů, pojmů a symbolů k pochopení základních principů ohně a vody ve stvoření, drží v ruce důležitý nástroj. Potom je jedno, zda se mluví o Merкуру, vodě, Měsíci, stříbru nebo o Sulfuru (síře), ohni, Slunci nebo zlatu. Hádanka všech těchto obrazů je vyřešena, podstatné pochopeno. A tím obživne nový způsob myšlení, že člověk nesleduje jen pouhé formy, ale působení sil ve

formách, a takto se učí pochopit souvislosti stvoření ✪

